

Bilim İnanlığı Tanımı Yanlış mı Yapılmaktadır? Bilim Adamı Kimdir-5?

24 Ocak 1990 tarihinde ülkemizin eğitim ve toplumsal bilinç düzeyinin bir göstergesi olan trafik kazasına kurban verdiğimiz Prof. Dr. Mahmut Sayın Hocamın bize bıraktığı en büyük miras bir bilim insanı olarak örnek yaşamıdır. Dünyanın sayılı üniversitelerinde öğrencilik, araştırma yapmış olan hocamızın yüksek bilimsel kapasitesi kadar nitelikli bilim insanı davranışını geleceğin bilim insanı genç araştırmacılara düzenli olarak aktarılmasını önemsiyorum. En üst düzeyde bilginin üretildiği ve üretilen bilginin tartışılarak öğretildiği üniversite ortamlarında üniversite geleneklerine ve usta-çırak ilişkilerine uygun olarak hepimizin edindiği tecrübeyi gençlere aktarması yararlı olacaktır.

Dünyanın biricik tecrübesi ve benim de 30 küsur ülkede gezip gördüğüm olgu, iyi bilim insanların olduğu ve yönettiği üniversite ortamlarının canlı, üretken ve bir çok yönden bir hayli geliştiği görülmektedir. Üniversitelerin olduğu kentlerin, sosyal, estetik ve sanatsal olarak geliştiği, ticaretin canlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle bilim adamı niteliğini ve aranan özellikleri aralıklarla içinde bulunduğumuz ortamlarda birlikte yaşadığımız hocalarımızda gördüğümüz örnek bilim insanı davranışlarını genç bilim adamı adaylarına hatırlatmak onların geleceklerini doğru kurgulaması ve üniversite geleneklerini yaşatması bakımından önemsiyorum.

Üniversite veya Akademiye Nasıl Bir Ortamdır?

Bir meslek olarak akademisyenlik lise sonrası eğitim verilen bir uğraştır. Bilim tarihi bilgimiz ilk üniversite kavramının Yunanlı bilgin Platon tarafından Akademiye denilen bölgede satın aldığı alana bina yaparak bahçede insanları düşünmeye ve tartışmaya davet etmesi ile başladığı yönündedir. Bilgi ile ilgili sorun gönüllülük ekseninde gönül bahçesinde karşılıklı çıkarsız ve dostane bir ilişki ile yürütülüyor. Gönül bağına bağlı yürütülen eğitim de ast üst yok, bilgililer, az bilgililer var. Derste daha deneyimli olanlar konuşuyor, daha az deneyimli olanlar dinliyordu. Öğreten ve öğrenen birlikte hareket etmekte ve zaman zaman öğretene ile öğrenen yer değiştirler. Bilgili ve bilge olarak tanımlanan kişiler ile insan olma kâmillik arasındaki ilişkiden dolayı öğreticiler saygın bir konuma sahiptirler. Değerli olanlar, makam mevki sahipleri değil, bilgili olanlardır. Sanırım toplumların halen öğretmene, bilim insanına ve bilgi üretenlere verdiği önem buradan kaynaklanıyor.

Akademiye Gerçek Bir Özgürlük Ve Düşünce Açıklama Ortamıdır

Akademiye da tabii öğreten de, öğrenen de tartışmaya katılmak için ciddi çaba içindeydiler, beyin jimnastiği yapıyor ve zamanın önemli bir kısmını konu üzerinde düşünerek geçiriyorlardı. Her konu sorgulanmakta ve cevabı aranmaktadır. Sokrat'ın denemelerindeki sorgulama ve verilen cevaplar ne yazık ki günümüz üniversitelerine parmak ısırtacak düzeydedir. Dünyayı anlamaya çalışan filozoflar akademide hiçbir etki altında kalmadan fikirlerini açıkça belirtiyorlardı. Leonardo da Vinci, "bilim adamları tıpkı Aristoteles ve Platon gibi, kendi düşüncelerini hiçbir etki altında kalmadan geliştirmeli ve savunmalıdır" diyor.

Bu bağlamda düşünürler ve filozoflar genelde üniversiteye ve akademiye yakıştırılmışlardır. Bilim sorgulama sanatı olarak kabul edilirse, bilim adamı da iyi soru soran kişidir. Ahmet Cemal, "Nasıl Üniversiteli Olunur?" adlı yazısında üniversitenin bir felsefe ortamı olarak, "Nedir?" sorusunun sürekli sorulduğu ve bilgi üreten organ olarak belirtiyor. Üniversitelilik anlayışını kavramış ve "Bu anlatılanlar ışığında üniversite hocası, birincil görevi mevcut "müfredat programlarını" sadece uygulamakla yetinen, araştırma yapmayan ya da belli "zorunlu" akademik unvanları bir defa aldıktan sonra, canı isterse artık emekliliğine kadar tek satır yayımlamadan sadece derslerine girip çıkan kişi değildir. Üniversite hocasını, "akademisyen" hoca ve akademisyen kılan, onun mesleğinin basamaklarında çıktıkça artan bir araştırma, bilgi üretme ve öğrencilerini de böyle bir üretime ortak etme yükümlülüğünü daha en baştan üstlenmiş olmasıdır. Araştırma yapmayan, eser vermeyen, bilgi üretimi eylemini gerçekleştirilmeyen bir üniversite hocası ve akademisyen kavramı, Batı'nın üniversite geleneğine yabancıdır, çünkü o iklimlerde bu gelenek, bilim geleneği gibi çok daha genel ve önemli bir gelenek temeline dayanır" diyor.

Dünya Üniversiteler Birliği'nin Eylül 1988'de onayladığı Lima Bildirgesi'nde belirtildiği gibi, bilim insanları, "Devletten ya da herhangi bir başka kaynaktan gelebilecek müdahale veya baskı endişesini taşımadan... Bilgiyi araştırma, inceleme, tartışma, belgeleme, üretme, yaratma, öğretme, anlatma veya yazma yoluyla edinmelerinde ve iletmelerinde özgür" olmalıdır.

Akademiye Bilim Yapmak Bir Yaşam Biçimidir

Bilim yapmak, bilimsel bilgi oluşturmak, bilim insanı olmak son derece sorumluluk gerektiren, zor bir süreçtir. Bilim insanı bu anlamda rahatını düşünen, insan değildir. Rahatını düşünen insan gece uykusu kaçan, sorgulayan kişi değildir. Sorgulayan kişi her an bilgisini kontrol eden ve kuşkuya kapılan kişidir.

Bir yaşam biçimi olan bilim insanı, bilimi kendine rehber almış, iç disiplini gelişmiş, analitik ve özgür düşünülebilene, üretebilen, ürettiğini başta öğrencileri olmak

üzere paylaşabilen, otoriteye bağı kalmadan ve hiçbir çıkar ilişkisine girmeden hareket edendir.

Bilim insanı hakikatin peşinden koşan, hakikate ulaşmak için düşünme ve araştırma eylemi içinde olan yetişkin birey davranışlı kişidir. Bilim insanı ya kendisini konuya vermiş sorun ile yaşayan Yunus misali hakikatin peşinde koşan, onun dışında dünya malında gözü olmayan bir yaşam biçimine sahiptir.

Bilim Adamı Niteliği Nasıl Olmalıdır?

Türk Üniversitelerinin kısa tarihinde üniversitelerde zaman zaman bilimsel atmosfer sekteye uğradığı için üniversite gelenekleri tam oluşamadı ve bilim insanlığı tanımı yanlış yapılmaktadır. Veya öyle bir imaj oluşmaya başlandı. Bilim adamlığı verilmiş bir iş veya görev değildir. Aynı zamanda bir öğretmenlik işi de değildir. Bilim adamlığı olgunlaşmış bir yapı olup beslenerek geliştirilmesi gereken bir yapıdır. Bilim insanı sürekli kendisini yenileyen, bilgi oluşturan ve derleyen ve elde ettiği bilgiyi paylaşan kişidir. Hareket halindeki bir bisiklete benzer, pedal salınmadığı andan itibaren yarıştan kopar ve bir daha kendi alanındaki gelişmeleri yakalaması ve geçmesi zor olmaktadır. Genelde öz güveni gelişmemiş kişilikler kendisinden başkasına güvenmeyen, otoriteye bel bağlayan bir yapıya sahiptirler. Bu tür kişilikler bilgiye ilgisiz, ezberci, sorgulama yapmadan söylenenleri kabul eder niteliği ile gelecek kuşaklara da yanlış örnek olacakları için öğretim üyesi seçiminde öz güvenli, yetişkin birey özelliği gelişmiş kişilerin tercih edilmesinde büyük fayda vardır.

Üniversite Yetişkin Birey Özelliğindeki Bilim İnsanı Niteliği Kazandırır

Bilim adamlığı verilmiş bir iş değildir. Bilim adamı kendisini geliştirmiş, olgunlaşmış bir yapıdır.

Bilim insanı yetişkin birey olarak, analitik düşünebilen, kültürel alt yapısı gelişmiş, evet ve hayırları olan, kişilik gelişimi sağlam, duygusal zekâlı, özgür ve bağımsız düşünebilen, yaratıcı, öğrenme becerisi iyi, bilgiden bilgi çıkarabilen, motivasyonu ile sürükleyici niteliği olan meraklı olduğu gibi merak oluşturabilen, araştıran ve sorgulayarak bilgi edinen, öz güveni gelişmiş, kendisine saygısı olan ve yaşamını anlamlı kılmak için sürekli çabalayan bir kişiliktir.

Bilim adamının her şeyden önce biz merkezli, ortak akla güvenen ve yaşatan, sürükleyici vizyon oluşturan bir yapıda olması gerekir. Diğer taraftan analitik düşünme yeteneği gelişmemiş, başta tarih olmak üzere kültürel bilgi birikimi yetersiz, kalıpcı, taklitçi, ezberci, dogmatizme çok yatkın ve ondan etkilenen,

evet efendimci, itaat kültürü yüksek, kişiliği sindirilmiş, yaşamına anlam katamayan kişiler ise bilim ortamına bilgi katacak düzeyde değillerdir. Ben merkezli kısır düşünen, bilgi paylaşamayan, vizyon oluşturamayan, otoriteye çıkar ilişkisi ile bağlı olan, kendi kendini gerçekleştirmeyen kişilikler ise bilime ve kültürel kalkınmaya katkı yerine bilim ve bilim ortamının nimetlerinden yararlanan kişiler olarak tanımlanırlar. Albert Einstein, "Bilim ve tekniğin mucizelerinden bilinçsiz olarak yararlanan ve bu alandaki bilgileri, bitkileri keyifle tüketen ineğin botanik dalı bilgisinden fazla olmayan herkes utanç duysun!"

Bilim İnsanı Hakikati Arayandır

Akademisyen her yönü ile kendisini geliştirmiş bir yapılanmadır. Son yıllarda akademik yaşamı hakikati arayan felsefi arayış yerine, meslek öğrenme alanı konumuna getirilmiş imajı verilmiştir. Çok sayıda öğrencinin üniversiteyi tercih etmesinin temelinde hakikati öğrenmek değil, bir meslek öğrenmeyi yeğlemesi yatmaktadır. Bilim insanı olmak için ciddi bilimsel bilgi üretmek, bilgiyi paylaşma aralayışı, akademik makale yaparak ve sıralamaya girerek akademik unvan alma üniversitede bir ölçü durumuna gelmiştir. Hal böyle olunca bilim adamı hakikati aramak sorgulamak yerine üniversiteyi anlamadan ancak aranan sayıda makale ile üniversitede kendine bir yer edinmektedir. Makale yazmak önemli ancak öncelikle ne aradığını bilmek, bilerek üretmek ve ürettiği faydaya dönüşüyorsa anlamalıdır. Artık makaleye dayalı akademisyenlik, makaleye bağlı gelişme neredeyse bir sektör durumuna geldiği için şekilden çok öze ve bilgiye dayalı akademisyenliğin yeniden güncellenmesi gerekir.

Bilim Ortamında Bilim İnsanın Amiri Olmaz, Bilim İnsanı Sorumluluğu İle Kendi Amirliğini Kendisi Yapar

Bilim insanı " amiri olmayan bir memurdur" anlamına geldiği için bağımsız ve özgür kişi olması gerekir. Kişiliği gelişmiş bilim adamı kendini güvende hisseden kendi kendini temsil eden kişidir.

Bilim adamı bilim disiplinine bağlıdır ve özgür birey olarak görevini bağımsız yapar. Aksi takdirde aykırı soruları sormaktan çekinir, bilinmeyenin araştırmaz, bulgusunu da özgürce savunamaz. Bu bağlamda bilim insanı bilim disiplini dışında hiçbir disipline de bağlı değildir. Onun içinde bilim insanının Akademiye gününden şimdiki zamana kadar, üniversite ortamında patronu ve ast üst ilişkisi yerine, eşit yurttaş ilişkisi içinde hele aynı düzeydeki kişilerin arasında kesinlikle bir denklik söz konusudur. Hatta bilimsel liyakat, akademik liyakatin önünde gelir.

Bilim İnsanı Kişisel Çıkardan Çok Bilimin ve İnsanlığın Çıkarını Korur

Bilim adamı kendisi için, kişisel çıkardan çok insanlığın ve doğanın sorunlarına kendisini adamıştır. Eğer öyle olmasaydı, insanlık ne kıtları keşfederdi, ne de uzayın derinliklerinde aya gidebilirdi. Bilim insanının yaşamı bireysel anlayışın önüne geçmiş kişidir. İsrail devleti kurulduğunda Albert Einstein'a devlet başkanlığı teklifi götürülür. Einstein devlet başkanlığından çok fizik bilimin sorunları ile uğraşmanın önemini nazikçe büyük elçiye iletir. Bu bağlamda çoğu zaman bilim anlayışı ve ahlaki duruşu, küçük makam ve mevkilere pek uygun düşmemektedir. Bilimsel araştırma yapma yeri olan üniversitelerde bugün değer olarak kabul edilen mutlaka idari görev yapmak için yöneticilere yakın olma arayışı ve anlayışı üniversitelilik kültürüne ve geleneğine zarar vermiştir. Sık sık eleştiri konusu yapılan yönetim kadrolarında yer alan yardımcı pozisyondaki akademisyenlerin üst yöneticileri ile rahat konuşamamaları veya tersinden de yöneticilerin yardımcı veya emri altındaki aynı akademik pozisyonundaki kişilerle aralarına mesafe koymaları, karşılıklı bilgi paylaşımına girmemeleri en azında üniversite ortamında akademik düzeyde yerinin olmaması gerekir. En azından platoların Akademisinde ast üst, öğretici öğrenci ayrımı yoktu. Bir profesörün bir profesörün patronu olması, emir vermesi yerine, bilgisine başvurması veya yardım istemesi üniversite geleneğine daha uygundur.

Doğal olarak günümüzde nüfusu itibarı ile birer kasaba ve ekonomik büyüklüğü ile birer holding büyüklüğündeki kurumlarda bilim ve idari sorunların koordineli işlenmesi için bilim yöneticiliği de yapılacaktır. Üniversite dinamiklerinin bilim yöneticisi olarak seçtiği kişilerin kendilerine yardım edecek liyakat sahibi, işi bilen kişileri seçmesi önemli. Üniversitenin alt biriminden en üst birimine kadar görev alacak kişilerin seçiminde veya tercihinde siyasetin içine düştüğü duruma gelmeden liyakati ve bilgiyi dikkate almak kurumların sağlıklı işleyişine katkıda bulunacaktır. Hatta yeri geldiğinde bilim insanları ülke yönetimde de yer almalıdır. Ancak bu teklif karşı taraftan geliyorsa çok daha anlamlıdır. Bilim insanların da bir yere gelmek için payelerin en yükseği olan akademik liyakate uygun davranması gerekir. Aksi takdirde kamuoyunda itibarımız tartışılmaktadır. Bilim insanına her alanda aydın tavrı ve ilkeli duruş yakışır.

Özet olarak, ülkemizin aydınlık geleceği bizler gibi rol modeli sahibi bilim insanlarının tutumuna bağlıdır. Her yönü ile kişiliği gelişmiş, özgüven sahibi, konusunu bilen, insana ve doğaya karşı sorumlu olan ve bunun gereğini bilimsel bilgi üreterek sağlayan, ancak bu arada öğrencisine ve çevresine de davranışları ile mesaj veren insanların varlığında ülkemiz daha sağlıklı gelişecektir. Gençliğin hocaları olan biz bilim insanlarının tutum ve ilkeli duruşunun topluma yol göstereceğine inanıyorum.